

«Etikk, språk og kommunikasjon. En innføring i debattetikk»

av Eilert Jan Lohne

Filosofi for nybegynnere? Kanskje ikke så mye filosofi som en del enkle leveregler som handler om å bruke språket på en anstendig og etterrettelig måte.

Hos salig Holberg finner vi ofte eksempler på hvordan språk og logikk kan brukes til å overkjøre vanlige folk som ikke har studert. I hans kommedie, Erasmus Montanus, finner vi den halvstuderte Rasmus Berg som har latinisert navnet sitt og kommer hjem og slår om seg med logiske formler, det dreier seg om de såkalte aristoteliske syllogismene som han misbruker til å bevise at mor Nille kan flyve. Det går slik:

Premiss1: En stein kan ikke flyve.

Premiss 2: Mor Nille er ikke en stein.

Ergo: Mor Nille kan flyve.

Når premissene er som galest blir resultatet originalest, skrev Ibsen. Her er premissene sanne og likevel er konklusjonen åpenbart feilaktig, men det ikke så lett å gjennomskue hva feilen består i, og stakkars mor Nille blir stående redd og forvirret. Ho tør ikke å fly selv om det er bevist st ho kan.

Den gode professor Arne Næss pleide i forelesningene sine å advare mot bruk av formell logikk ved middagsbordet hjemme. Jeg hadde Næss som lærer i tre år, og jeg kan fortelle at det var ikke lett å sette han til

veggs, og det var det ytterst få som prøvde på, for da kunne han ty til hvilket som helst retorisk triks, slik som Churchill når en av hans kvinnelige motstandere sa at hvis han hadde vært hennes ektemann, så skulle ho hatt gift i kaffien hans.

– Hvis du hadde vært min kone, så skulle jeg ha drukket den kaffien, svarte Churchill.

Men det er ikke slike retoriske kunststykker Eilert Jan Lohne er ute etter å lære bort.

Eilert er en jordnær protestantisk positivist, en ærlig søgning rettnok med bergensk "r" i halsen, men det er likevel ikke til å komme bort fra at han er født og vokst opp i Høyanger med sitt bedehusmiljø, speiderbevegelse, fotballklubb og skolekorps. Han var til og med

medlem av Røyskattpatruljen der Einar Førde og jeg var henholdsvis patruljeassistent og patruljefører. Torfinn Fimreite var også i Røyskattpatruljen og det var han som fanga og flådde røyskatten som skulle være patruljens totemdyr.

Nå har Eilert skrevet en bok som tar for seg bruk av presis og etterrettelig språkbruk. Han har nok ofte hatt sin erfaring fra politikken i tankene, men det er blitt en bok som med en mer tidsriktig språkdrakt kan erstatte Arne Næss sin lærebok om en del elementære logiske emner, den som i generasjoner har vært brukt til forberedende prøver i filosofi på universitetet. Som lærer på Univerditetet i Bergen er Eilert er godt kjent med de vansker studentene har hatt med å tilegne seg innholdet i Næss sin lærebok. Han har derfor gjort et dristig forsøk på å gå et skritt videre, særlig når det gjelder språkbruken uten at det har gått ut over presisjonsnivået.

Jeg vil tro at Eilert også har brukt brukt sin erfaring fra lokalpolitikken, for han skriver om etterrettelighet i politikk og forvaltning. Det er klart ønskelig at politikere burde sette seg inn i Lohnes analyser av etisk argumentasjon, og jeg tror jeg kan spore hans irritasjon over nivået i de politiske og administrative arenaer.

I boka Om etikk og forvaltning kommer dette enda tydeliger til skue. Jeg kan tenke meg, at i Bergen der arven etter Hansatidens kremmerholdninger fremdeles er levende, så har Eilerts protestantiske og moralistiske irettesettelser kanskje falt dem tungt for brystet, selv om han har bragt det til torgs på en tilsynelatende nøytral og nøktern, ja, man kunne si på en nærmest vitenskapelig måte. Boka sikter seg inn mot forberedene prøve i filosofi ved universitetet og kommer således i konkurranse med Arne Næss sin velkjente lærebok i logikk, en konkurranse det sikkert ikke er så lett å vinne. Arne Næss og den store Ludwig Wittgenstein beveget seg begge to i perefieren av Der Wiener Kreiss av fremragende logikere i mellomkrigstida, og faktisk er det endel likehetstrekk mellom Næss og Wittgenstein. Begge kom fra vel-

stående familier, begge spilte et instrument og begge hadde studert musikk ved Wiener Akademiet, begge var glad i uberørt natur, begge var uvanlig høyt intelligente logikere som likevel ble drevet av sterke følelser, og begge likte å undervise på et lavere nivå og å omgås vanlig folk. Wittgenstein tilbrakte til og med noen år som folkeskolelærer på landet i Østerrike og Næss underviste og skrev mellom annet lærebøker til forberedende prøver. Wittgenstein slo seg ned på ei fjellside i Skjolden og Næss hadde sitt ørnereir i den vanskeigt tilgjengelige hytta i Tverrgastein.

Man kan spørre hva Eilert Jan Lohne har å gjøre i dette formidable selskapet? Likheter er ikke så mye at også Eilert spilte et instrument i Guttemusikken og han har hytte på fjellet, men kanskje det er viljen til å utdanne og å skaffe klarhet og etterrettelighet i politisk og vitenskapelig debatt som er hans motiv, og dette er arven etter Der Wiener Kreis: nemlig ønske om språklig klarhet og troen på at verden lar seg beskrive på en forståelig måte og ikke minst at språket er og skal være et bilde av verden. Dette siste var viktig for logikerne i Wien. De mente at verden kunne forstås og at forståelsen lot seg språklig formulere hvis man hadde en klar tanke. Personlig er jeg ikke enig i det.

Eilert hører til førstegrøden av alle de begavede barn av innflyttere til Høyanger. Den før så velkjente lektor Lasse Trædal kunne fortelle at lenger sør i Europa trodde man at Høyanger var en av Norges største byer å dømme etter hvor mange interessante begavelser og samfunnsstopper som stammet derfra.

av Olav Lundgren

